

De Taallijn. Peuters *Interactief* met Taal

Kriebelbeestjes! Activiteitencyclus voorjaar

Dorien Stolwijk en Willy van Elsäcker
Redactie José Hillen en Annie van der Beek

Inhoudsopgave

Belangrijke achtergrondinformatie	3
Voorbeeld van een planningsrooster	5
Activiteitencyclus <i>Kriebelbeestjes!</i> Voorbereiding	7
Fase 1 – Introductie	12
Fase 2 – Kernwoorden	18
Fase 3 – Verhaallijn	22
Fase 4 – Doorgaan op het thema	24
Fase 5 – Napraten	26
Eindevaluatie	28

Belangrijke achtergrondinformatie

Waarom is de Taallijn ontwikkeld?

Het Expertisecentrum Nederlands en Sardes hebben de afgelopen jaren de Taallijn VVE ontwikkeld in opdracht van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. Het doel van de Taallijn VVE is de effectiviteit van de taalstimulering van leidsters en leerkrachten te vergroten. De Taallijn biedt handreikingen voor het beperken van de achterstand in taalontwikkeling op jonge leeftijd. Onderzoeksresultaten geven aan dat een vroege aanpak van taalachterstanden effect heeft.

De Taallijn is gebaseerd op de principes van interactief taalonderwijs, zoals die in eerdere publicaties van het Expertisecentrum Nederlands uitgebreid beschreven zijn. De vijf speerpunten van de Taallijn zijn Mondelinge taal, Werken aan woordenschat, Beginnende geletterdheid, ICT en multimedia en Ouderbetrokkenheid.

De Taallijn voor peuters

De Taallijn voor peuters is ondertussen landelijk ingevoerd. Door Sardes zijn verschillende cursussen voor peuterleidsters ontwikkeld, variërend van aparte modules voor de speerpunten tot een geïntegreerde cursus waarbij alle speerpunten aan de orde komen. In het boek *Peuters Interactief met Taal* (Stoep & Van Elsäcker, 2005) wordt de Taallijn uitgebreid beschreven. Bij de Taallijn voor peuters zijn tevens drie cd-roms ontwikkeld met praktijkvoorbeelden: *Interactief voorlezen aan peuters*, *Gesprekken met peuters* en *Werken aan woordenschat*. Dit schooljaar verschijnt op de website een serie uitgewerkte, concrete activiteitencycli voor peuters, waarvan deze cyclus er één is. Werken met de Taallijn houdt in dat leidsters eerst deelnemen aan een cursus, en vervolgens zelfstandig kunnen werken met de activiteitencycli.

De Taallijn voor kleuters

De Taallijn biedt een doorgaande lijn van peuterspeelzaal naar basisonderwijs. Sardes heeft voor groep 1 en 2 een geïntegreerde cursus ontwikkeld waarin alle vijf speerpunten van de Taallijn aan bod komen. Nadat de leerkrachten bekend zijn gemaakt met de principes en speerpunten van de Taallijn, kunnen ze zelf aan de slag. Binnen de Taallijn is een aantal kant-en-klare activiteitencycli ontwikkeld. Leerkrachten kunnen deze geheel of gedeeltelijk uitvoeren. Met behulp van een checklist kunnen ze bijvoorbeeld bepalen welke Taallijn-speerpunten in hun eigen programma's nog onderbelicht zijn en aanvullende activiteiten kiezen uit een Taallijn-thema.

Ook voor kleuters verschijnt dit schooljaar op de website een serie uitgewerkte, concrete activiteitencycli. De uitgewerkte thema's voor groep 1 en 2 zijn ook bruikbaar in groep 3, zeker in de eerste helft van het schooljaar. Voordat leerkrachten aan de slag kunnen met een thema van de Taallijn, dienen zij eerst een nascholingscursus te volgen. Daarnaast is het boek *De Taallijn. Interactief taalonderwijs in groep 1 en 2* (Van Elsäcker, Van der Beek, Hillen & Peters, 2006) onmisbaar bij het uitvoeren van een activiteitencyclus. In dit boek staat achtergrondinformatie over de Taallijn, de vijf speerpunten, en de opbouw en uitvoering van een activiteitencyclus. Bij het boek hoort een dvd met video-opnames van diverse activiteiten in groep 1 en 2 (*Praktijkvoorbeelden van de Taallijn. Interactief taalonderwijs in groep 1 en 2*). Op de dvd staat tevens een aantal instrumenten dat bruikbaar is bij de uitvoering, zoals een planningsrooster, een checklist om een sterkte/zwakte analyse te maken en een aantal observatie-instrumenten.

De Taallijn in het (speciaal) basisonderwijs

Diverse activiteitencycli worden momenteel uitgetoetst in een aantal scholen voor het speciaal basisonderwijs. Scholen die interesse hebben in het uitproberen van de Taallijn kunnen contact opnemen met Sardes (030- 2326200).

Sylvia Peters
Nijmegen, september 2006

Meer informatie over de bijbehorende boeken en dvd's of over scholing in de Taallijn in de diverse regio's is te vinden op www.detaallijn.nl. Boeken, cd-roms en de dvd zijn te bestellen via www.lcowijzer.nl. Informatie over cursussen in de diverse regio's is ook te verkrijgen bij Sardes (030- 2326200).

© 2006 Expertisecentrum Nederlands

Deze uitgave is voorbehouden aan begeleiders en deelnemers van het trainings- en ondersteuningstraject van de Taallijn (zie www.detaallijn.nl). Alle rechten voorbehouden. Niets van deze uitgave mag voor commerciële doeleinden worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnames, of op enige andere wijze, zonder nadrukkelijke verwijzing naar Sardes en het Expertisecentrum Nederlands.

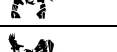

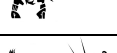

EXPERTISECENTRUM *Nederlands*

Voorbeeld van een planningsrooster

- Mondelinge taal
- Werken aan woordenschat
- Beginnende geletterdheid/interactief voorlezen
- Ict en multimedia
- Ouderbetrokkenheid

Tijd	Fase en activiteit	Speerpunten
Vooraf	Vorbereiding	
	Leidster bereidt thema voor: voorbereiden anker: de ontdektocht organiseren, selecteren kernwoorden bij thema en prentenboek, verzamelen boeken en materialen, voorbereiden gezinsportfolio en woordenmap, voorbereiden inrichting speelleeromgeving, activiteiten plannen, ouders inlichten over het thema en hen vragen te helpen bij bepaalde activiteiten	
Week 1	Fase 1: Introductie	
30 à 45 min.	Start van het thema: een ontdektocht naar kriebelbeestjes, (digitale) foto's maken	
15 min.	Nabespreken anker: beeldwoordenweb maken	
.. x 10 min.	Introductie thema, daarna in kleine kring foto's bekijken of beestjes observeren	
.. x 15 min.	Verkennen prentenboek in kleine kring	
.. x 10 min.	Nabespreking: kernwoorden verduidelijken	
10 min.	Introductie prentenboek in grote groep	
10 min.	Interactief voorlezen van prentenboek aan hele groep	
10 min.	Nabespreken: kernwoorden verduidelijken	
15 min.	Versje of liedje	
10 min.	Ouders betrekken bij het thema Gezinsportfolio gaat mee naar huis	

Week 2		Fase 2: Kernwoorden	
10 min.	Kernwoorden bespreken met de handpop		
10 min.	Verhaal nogmaals voorlezen		
10 min.	Nabespreking met aandacht voor kernwoorden		
20 min.	Verwerkingsactiviteiten		
.. x 10 min.	Authentieke activiteit		
10 min.	Boekenmuur uitbreiden		
15 min.	Portfolio's bekijken		
Week 3		Fase 3: Verhaallijn	
5 min.	Introductie: luistervraag		
10 min.	Derde keer voorlezen, de verhaallijn		
10 min.	Nabespreking, aandacht voor de verhaallijn		
20 min.	Verwerkingsactiviteiten met de verhaallijn		
15 min.	Naspelen van het verhaal		
Week 3		Fase 4: Doorgaan op het thema	
10 min.	Introductie: boeken over hetzelfde thema		
10 min.	Voorlezen van nieuwe boeken		
10 min.	Nabespreking: overeenkomsten en verschillen met het centrale prentenboek		
20 min.	Verwerkingsactiviteiten rondom het thema		
.. x 10 min.	Gesprekken in de kleine kring		
.. x 10 min.	Digitaal prentenboek bekijken op de computer		
Week 3		Fase 5: Napraten	
10 min.	Gesprek bij de boekenmuur: <i>Wat weten we nu?</i>		
10 min.	Voorwerpen thema bij elkaar zoeken		
10 min.	Het verhaal samenvatten, probleem en oplossing bespreken		
10 min.	Peuters vertellen het verhaal zelf na		
20 min.	In de hoeken spelen met de voorwerpen		
15 min.	Evaluatie/zelfreflectie: werkjes in het gezinsportfolio		
	Boek met voorwerpen gaat in koffer mee naar huis		
Na afloop		Eindevaluatie	
30 min.	Leidsters bespreken na wat goed en minder goed liep. Verslaglegging en bewaren van materialen		

Activiteitencyclus *Kriebelbeestjes!*

Thema: *Kriebelbeestjes!*
Anker: *Een ontdektocht naar Kriebelbeestjes*

Alle thema's van de Taallijn bieden talige activiteiten rondom de vijf speerpunten: Mondelinge taal, Werken aan woordenschat, Beginnende geletterdheid/interactief voorlezen, ICT & multimedia en Ouderbetrokkenheid. Een activiteitencyclus voor peuters heeft vijf fasen, waarin het centrale prentenboek een grote rol speelt. Dit prentenboek wordt meerdere malen voorgelezen, zodat woordenschat, zinsconstructies en verhaalbegrip de kans krijgen zich langzaam te ontwikkelen. De verschillende fasen bij het voorlezen worden ook beschreven in het boek *Peuters Interactief met Taal* (Stoep & Van Elsäcker, 2005). In dit boek is tevens uitgebreide achtergrondinformatie te vinden over de vijf speerpunten van de Taallijn en de benodigde leidstervaardigheden.

De activiteitencyclus voor peuters *Kriebelbeestjes!* is gericht op kleine beestjes uit de directe omgeving van de peuters. Er bestaat ook een activiteitencyclus *Kriebelbeestjes!* voor kleuters van dit thema. Het thema kan dus in samenwerking met de basisschool uitgevoerd worden. Er zijn twee versies van de activiteitencyclus, één gericht op kriebelbeestjes in het voorjaar en de ander gericht op Kriebelbeestjes in het najaar. Elk thema van de Taallijn begint met een anker. Een anker is een gezamenlijk startpunt van de activiteitencyclus dat de kinderen aanspreekt en motiveert. Het anker voor dit thema is een wandeling, een ontdektocht in de omgeving van de peuterspeelzaal.

Vorbereiding

- Ouders inlichten
- Anker voorbereiden: ontdektocht organiseren
- Woorden selecteren bij thema en prentenboek
- Boeken en materialen verzamelen
- Voorbereiden van een gezinsportfolio
- Planning maken voor activiteiten
- Stimulerende speelleeromgeving creëren

Ouders inlichten over het thema Kriebelbeestjes!

De leidster geeft een informatiebrief voor de ouders mee naar huis over het thema (zie voor een voorbeeld bijlage 1). De kinderen 'schrijven' mee aan deze brief, door er iets op te tekenen of te kleuren. Deze brief kan ook een onderdeel van het gezinsportfolio zijn dat later in dit hoofdstuk besproken wordt. In de brief kunnen de ouders worden uitgenodigd om mee te helpen met het verzamelen van materialen bij het thema of te assisteren bij diverse activiteiten.

Vorbereiding van het anker: een ontdektocht naar beestjes

Het anker voor deze cyclus is een ontdektocht naar beestjes op bijvoorbeeld het speelplein, in het park of in het bos. Een beschrijving van ankergestuurd leren is te vinden in het boek *Peuters Interactief met Taal*, pagina 20.

De leidster informeert de ouders van de kinderen over de ontdektocht en het thema, door middel van een ouderbrief. Ook kan de leidster een oproep doen aan ouders om kinderen te begeleiden tijdens de ontdektocht. De leidster verkent de omgeving vooraf en bedenkt waar de zoektocht het best kan plaatsvinden. Tijdens de ontdektocht maakt de leidster foto's van de beestjes, de zoektocht en de kinderen. De leidster zorgt voor onderzoeksmateriaal dat gebruikt wordt tijdens de ontdektocht, zoals een vergrootglas. Eventueel kan de leidster contact zoeken met een natuur- en milieueducatiecentrum. Via websites als www.ivn.nl en www.veldwerknederland.nl, kan de leidster een natuur- en milieueducatiecentrum in de regio zoeken.

Selectie van kernwoorden bij het thema

Tijdens een nieuw thema komen peuters in aanraking met nieuwe woorden. Een aantal kernwoorden bij het thema wordt bewust aangeleerd en geoefend. Hieronder staat een lijst van kernwoorden die belangrijk zijn bij het thema *Kriebelbeestjes!* De leidster maakt een keuze uit de kernwoorden, afhankelijk van het niveau van de kinderen. Ze kan hierbij gebruik maken van toetsgegevens of eerdere observaties. Bij de selectie van woorden kan ook gebruik gemaakt worden van de thematische woordenlijst van Kienstra (2003). Het selecteren van woorden is beschreven in het boek *Peuters Interactief met Taal*, pagina 58.

Kernwoorden bij het thema

het beestje, het blad, de grond, het (slakken)huis, het insect, de kever, de kop, het lieveheersbeest, het lijf, de mier, de poot, de pissebed, de rups, de slak, de spin, de tak, de vleugel, de vlieg, de worm, eten, fladderen, kriebelen, kruipen, prikken, steken, aan, in, onder, op

De leidster maakt een verdeling in eenvoudige kernwoorden, die geschikt zijn voor de minder taalvaardige kinderen en moeilijke kernwoorden voor de meer taalvaardige kinderen. Natuurlijk kan er overlap tussen de woorden voor beide groepen zijn. Aan het begin van de cyclus is het doel dat de kinderen de geselecteerde kernwoorden receptief (passief) beheersen. Aan het einde van de cyclus moeten ze de meeste kernwoorden ook productief (actief) beheersen.

Selectie van kernwoorden bij het prentenboek

Bij het thema *Kriebelbeestjes!* wordt het prentenboek *Het hongerige rupsje* van S. Cain en J. Tickle (2005) gebruikt. In onderstaande lijst wordt een aantal kernwoorden uit het prentenboek gegeven. Ook uit deze lijst selecteert de leidster de woorden die zij wil behandelen en houdt daarbij rekening met het taalniveau van de kinderen. Evenals bij de themawoorden maakt ze zowel voor de minder taalvaardige als voor de meer taalvaardige kinderen een lijst met ongeveer vijftien kernwoorden. Er kan weer overlap tussen beide lijsten zijn.

Kernwoorden bij het prentenboek

het blad, de hommelmot, de merel, het ontbijt, de rups, de (winter)slaap, de struik, de (vlinder)vleugels, de vlinder, de winter, de (lente)zon, eten, honger, lopen, slapen, uitrekken, vliegen, zitten, zuchten, zweven, dik, geheimzinnig, groen, hoog, klein, moe, verdrietig, vers, naast

Inhoud van het prentenboek

Rupsje wil heel graag vliegen. Hij is jaloers op de vleugels van Hommel en wil graag net als Merel door de lucht zweven. Maar het enige wat hij kan is al etend door een braamstruik kruipen. Als Vlinder voorbij komt, lacht zij geheimzinnig, omdat Vlinder iets weet wat Rupsje niet weet. Rupsje houdt een lange winterslaap en wordt uiteindelijk een vlinder.

Boeken en materialen verzamelen

De leidster informeert bij de bibliotheek of bij een natuur- en milieueducatiecentrum naar de mogelijkheid voor het lenen van een leskist. In deze leskist kunnen aan het thema verwante boeken zitten, maar ook speelleer-, ontdek- en onderzoeksmaterialen. De leidster verzamelt zelf ook boeken over het thema (voor boeksuggesties zie bijlage 2). Ook vraagt ze de peuters en hun ouders om boeken of andere materialen mee te brengen die te maken hebben met het thema *Kriebelbeestjes!*

Ict

In de computerhoek kunnen de kinderen via een digitale fotoshow de foto's van de ontdektocht bekijken, spelletjes over beestjes spelen of luisteren naar verhalen en liedjes over kriebelbeestjes. De leidster kan het prentenboek *Het hongerige rupsje* zelf digitaliseren en een plaats geven in de computerhoek. Een stappenplan voor het maken van een digitaal prentenboek staat op de website www.detaallijn.nl. Een beschrijving van de computerhoek en suggesties voor ICT-gebruik zijn te vinden in het boek *Peuters Interactief met Taal*, pagina 75-81 en 94-95.

Gezinsportfolio

Voor alle kinderen komt er een eigen gezinsportfolio. Zie voor een beschrijving van het gezinsportfolio het boek *Peuters Interactief met Taal*, pagina 82. In bijlage 3 staat een voorbeeld van een gezinsportfolio voor deze activiteitscyclus. De kinderen verzamelen een aantal werkjes voor in het gezinsportfolio. In het gezinsportfolio is op enkele bladzijden al voorgedrukt wat de bedoeling is en er zitten lege bladzijden in waar de kinderen zelf hun werk kunnen inplakken. Zowel ouders als leidsters kunnen met een portfolio de ontwikkeling van het kind volgen.

Woordenmap

De leidster kan in het gezinsportfolio of in een woordenmap bijhouden welke nieuwe woorden de kinderen hebben geleerd. Ze gebruikt de kernwoorden als uitgangspunt. Op het moment dat meerdere leidsters of groepshulpen aanwezig zijn kan één van hen noteren welke woorden de peuters begrijpen of gebruiken. De peuters worden niet op een schoolse manier overhoord; de leidster maakt notities van de woorden tijdens betekenisvolle activiteiten, zoals een taal- of woordspelletje of een gesprek bij de boekenmuur. Ook kan de leidster de woordkennis evalueren door plaatjes of tekeningen bij de kernwoorden in het gezinsportfolio of de woordenmap te plakken en na een aantal

Weken of maanden met de kinderen na te gaan of ze de woorden nog kennen. Voor het bijhouden van de woordenschat, zie *Peuters Interactief met Taal*, pagina 60 en 106.

Planning maken voor activiteiten

De leidster maakt een planning voor de activiteiten van de voorleescyclus. Aan het begin van deze activiteitencyclus staat een voorbeeld van een planningsrooster dat hierbij een hulpmiddel kan zijn. Belangrijk is dat het anker de kinderen motiveert, dat alle speerpunten aan de orde komen en dat het prentenboek meerdere keren herhaald wordt.

Stimulerende leeromgeving creëren

De leidster denkt tijdens het thema samen met de kinderen na over hoe het lokaal kan worden ingericht in de sfeer van het thema *Kriebelbeestjes!* Het inrichten van het lokaal hoeft niet meteen klaar te zijn. Wanneer peuters kunnen meedenken en meehelpen bij de inrichting van het lokaal gaat een thema nog meer leven in de groep. Suggesties voor de inrichting van de peuterspeelzaal staan in het boek *Peuters Interactief met Taal*, hoofdstuk 6. Beschreven zijn onder andere de boekenhoek en het boekenrekje, de thematafel en de vertelkoffer, de boekenmuur en de computerhoek. Hierna volgen tips voor het inrichten van de peuterspeelzaal bij de activiteitencyclus *Kriebelbeestjes!*

Kriebelbeestjeshoek

In de kriebelbeestjeshoek kunnen kinderen kijken naar afbeeldingen van kleine kriebelbeestjes. Ook de foto's die gemaakt zijn tijdens de ontdektocht naar de beestjes kunnen hier een plaats krijgen. Voor deze hoek kunnen de kinderen zelf materialen meenemen, zoals informatieve boeken en tijdschriften over beestjes, knuffels van beestjes, plastic beestjes (plastic spinnen en dergelijke) en foto's van beestjes. De leidster kan er voor kiezen om in de kriebelbeestjeshoek in een grote bak een kriebelbeestje te houden. Met vergrootglazen kunnen de peuters het beestje goed bekijken. De leidster moet er goed voor zorgen dat het beestje voldoende lucht heeft, op een niet te warme plaats staat en over het juiste voedsel beschikt. Na enkele dagen brengt de leidster het kriebelbeestje weer terug naar de plek waar het vandaan kwam. In deze hoek legt de leidster ook materialen om de kriebelbeestjes na te tekenen.

Het beestjeslandschap

In de peuterspeelzaal kan een wand omgetoverd worden tot een omgeving waarin kleine beestjes leven, het beestjeslandschap. De leidster beplakt bijvoorbeeld de onderkant van de muur met bruin papier, dit moet onder de grond voorstellen. Daarboven plakt ze groen papier met daarop bijvoorbeeld bomen, struiken, bloemen en een doorzichtig huis. Het bovenste gedeelte van de muur vormt de lucht. Deze wordt dus beplakt met blauw papier. Knutselwerkjes, tekeningen van beestjes die door de kinderen zijn gemaakt en bijvoorbeeld foto's van de beestjes tijdens de ontdektocht, worden op de juiste plek op de muur gehangen. De libel zweeft bijvoorbeeld door de lucht, de worm zit onder de grond, de bij zit op de bloem en de spin zit in het huis.

Fotomuur

Op de fotomuur komen foto's te hangen die tijdens de zoektocht zijn gemaakt en bijvoorbeeld foto's van kinderen die een kriebelbeestje vast hebben of een foto van een kriebelbeestje. Bij de foto's kunnen woordstroken die door de leidster zijn gemaakt worden opgehangen. Het doel is niet om de kinderen de stroken te laten lezen, maar om hen spelenderwijs in aanraking te brengen met schrift.

Verteltafel bij het prentenboek

Tijdens de introductie van het centrale prentenboek *Het hongerige rupsje* wordt een verteltafel ingericht met materialen die in het verhaal voorkomen, zoals een knuffel van een rups, hommeltje of vlinder en bladeren. In de loop van de voorleescyclus wordt deze aangevuld met voorwerpen, afbeeldingen, tekeningen en knutselwerkjes die met het prentenboek en het thema te maken hebben. De verteltafel dient ter ondersteuning tijdens het voorlezen of vertellen van het prentenboek en ondersteunt bij het navertellen en naspelen van het verhaal door de peuters.

Thematafel

Tijdens het thema *Kriebelbeestjes!* kan de leidster samen met de kinderen een thematafel inrichten. Hierop komen informatieve afbeeldingen, materialen en boeken die te maken hebben met het thema. Bij de thematafel kunnen woordstroken met een tekening van het woord een plaats krijgen.

Boekenhoek, luisterhoek en computerhoek

In de boekenhoek krijgen verschillende boeken en tijdschriften over beestjes een plaats. Een lijst met suggesties voor boeken is opgenomen in bijlage 2. De leidster kan in de boekenhoek samen met enkele kinderen boeken voorlezen of zich door de kinderen laten 'voorlezen'. Hierdoor komen de kinderen in verschillende contexten in aanraking met de nieuwe themawoorden.

In deze boekenhoek kan ook een luistergedeelte gemaakt worden of een speciale luisterhoek ingericht worden. De kinderen kunnen hier met behulp van een cassette recorder of een cd-speler luisteren naar verhalen, versjes en liedjes over beestjes. De leidster kan het centrale prentenboek *Het hongerige rupsje* zelf op cassette of cd inspreken.

In de computerhoek kunnen de kinderen een digitale versie van het prentenboek bekijken, de digitale fotoshow van de foto's van de ontdektocht naar beestjes, spelletjes over beestjes spelen of luisteren naar verhalen en liedjes over beestjes.

Boekenmuur

Op de boekenmuur kan de verhaallijn van het centrale prentenboek zichtbaar maken. Ze kopieert de belangrijkste prenten uit het prentenboek. De gekopieerde bladzijdes legt zij samen met de kinderen in de goede volgorde. Daarna worden de platen in de juiste volgorde op de boekenmuur gehangen. De verhaallijn wordt voor de peuters op deze manier zichtbaar. Ook ouders kunnen samen met hun kind praten over het boek en in één oogopslag zien waar de kinderen mee bezig zijn.

De rupsenhoek

In de huishoek wordt het prentenboek nagespeeld. Hier komt bijvoorbeeld verkleedkleding te liggen van een rups en een vlinder. De leidster kan ook een kartonnen rups en vlinder maken die zij met een elastiekje aan de pols van het kind bevestigt. Dit kan verder uitgebreid worden met materialen voor een vogel, een hommeltje en bijvoorbeeld takken waar de rups op kan zitten en bladeren waar de rups van eet. De peuters kunnen het prentenboekverhaal naspelen, maar ook een eigen verhaal bedenken of activiteiten naspelen die de beestjes in de natuur verrichten (een vogel vliegt en gaat een nestje bouwen van takken).

Fase 1 Introductie

Anker

Een ontdektocht naar kriebelbeestjes

Activiteiten

1. Nabespreken anker: beeldwoordenweb maken
2. Introductie thema, in kleine kring foto's bekijken of beestjes observeren
3. Verkennen prentenboek in kleine kring
4. Nabespreking in kleine kring: kernwoorden verduidelijken
5. Introductie van het prentenboek in grote groep
6. Interactief voorlezen van prentenboek aan hele groep
7. Nabespreken van het prentenboek: kernwoorden verduidelijken
8. Versje of liedje
9. Ouders betrekken bij het thema

Anker

Een ontdektocht naar kriebelbeestjes

Het anker van deze cyclus is een ontdektocht naar kleine Kriebelbeestjes in de omgeving van de peuterspeelzaal. Voor de introductie van het anker leest de leidster in de grote kring het versje *Een mini-dierentuin* uit *Het grote versjesboek* (Busser & Schröder, 2006) voor.

De leidster vertelt de kinderen dat ze buiten gaan kijken naar kleine kriebelbeestjes. Dit kan op het speelgedeelte voor de speelzaal gebeuren, door bijvoorbeeld onder stoeptegels te kijken, in en onder struikgewas, op de grond tussen de bladeren en in de grond. De leidster kan er ook voor kiezen naar het bos of park te gaan en daar onder boomstronken, bladeren en in de grond op zoek te gaan naar kleine kriebelbeestjes. De leidster wijst de peuters aan waar de kriebelbeestjes wonen en geeft informatie over de kriebelbeestjes. Op deze manier komen de peuters in aanraking met de centrale themawoorden van de activiteitencyclus. De leidster geeft de peuters voldoende gelegenheid om zelf beestjes te ontdekken.

De leidster maakt digitale foto's van de kriebelbeestjes, de vindplaatsen van de kriebelbeestjes en zorgt er voor dat er ook (speurende en onderzoekende) peuters op deze foto's te zien zijn.

Hieronder volgen suggesties voor het bekijken van beestjes tijdens de ontdektocht.

Het is van belang dat de leidster er op toeziet dat de kinderen de beestjes goed en zorgvuldig hanteren zodat verwonding van de beestjes wordt voorkomen. Het is daarom ook raadzaam om de beestjes zo min mogelijk op te pakken tijdens het bekijken en dit

aan de leidster of een ouder over te laten. Wanneer kinderen onvoldoende in staat zijn om de beestjes goed te zien kan de leidster de beestjes bijvoorbeeld in een glazen potje doen zodat de kinderen het beestje op die manier goed kunnen observeren. Soms kan het maken van een digitale foto bij de ontdektocht volstaan.

De slak

- Door het slakkenhuisje tussen duim en wijsvinger te nemen en voorzichtig omhoog te lichten, zal de slak langzaam de ondergrond loslaten. Indien de slak op een gladde ondergrond, zoals een blaadje zit, kan hij ook voorzichtig naar de zijkant worden geschoven.
 - *Dit is een slak!*
De leidster kijkt samen met de kinderen naar de slak. *Hoe ziet de slak eruit?* Ze laat de kinderen ontdekken wat er gebeurt als de slak (voorzichtig!) natgespoten wordt (*de slak gaat dan bewegen*). De kinderen kunnen de slak met een vergrootglas bekijken. *Kun je de sprietten van de slak zien?* De kinderen kunnen de slak, als zij weer terug zijn in de peuterspeelzaal, (na)tekenen. De leidster vraagt aan het kind of zij er wat bij moet schrijven. De kinderen die hieraan toe zijn kunnen plaatjes zoeken over de slak en bij de tekening plakken.

Rupsen en vlinders

- Door onder een struik of een boom een uitgevouwen paraplu op zijn kop te houden en vervolgens aan de struik of de boom te schudden, is er een redelijke kans om rupsen te vinden. Als de beestjes die in de paraplu gevallen zijn even met rust worden gelaten gaan ze weer bewegen en is het gemakkelijker rupsen te bekijken.
 - *Rupsen bekijken*
De leidster kijkt samen met de kinderen naar de rups. *Hoe ziet de rups eruit?* De kinderen bekijken de rups met een vergrootglas. *Kun je de haartjes van de rups zien?* De kinderen kunnen de rups, als zij weer terug zijn in de peuterspeelzaal, (na)tekenen. De leidster vraagt aan het kind of zij er wat bij moet schrijven. De kinderen die hieraan toe zijn kunnen plaatjes zoeken over de rups en bij de tekening plakken.
 - *Vlinders bekijken*
De leidster bekijkt samen met de kinderen een vlinder. *Welke kleuren heeft de vlinder? Wat is de vlinder aan het doen? Verzin eens een leuke naam voor de vlinder.* De kinderen kunnen plaatjes over vlinders uitknippen uit tijdschriften.

De regenworm

- Door op het zand te stampen en dan enkele seconden te wachten, komen vaak wormen naar boven kruipen.
 - *Dit is een regenworm!*
De leidster bekijkt samen met de kinderen een (regen)worm en stelt daarbij vragen als *Hoe voelt de regenworm aan? Heeft de regenworm pootjes? Kun je de bewegingen van een regenworm nadoen?* De ontdekkingen van de kinderen aan een regenworm kunnen door middel van een tekening of een verhaal dat de leidster opschrijft vastgelegd worden.

De spin

- Spinnenwebben worden zichtbaar door water in het gras of in een haag te verstuiven. Overdag zitten spinnen vaak aan de rand van het web.
 - *Dit is een spin*
De leidster bekijkt samen met de kinderen een spin en stel daarbij vragen als *Hoe ziet de spin eruit? Heeft de spin pootjes? Kriebelt een spin als je deze over je hand laat lopen?* De leidster kan met de kinderen een spin maken, zoals die beschreven staat in fase twee bij de verwerkingsactiviteiten.

Het lieveheersbeestje

- Door een blaadje of takje te nemen van de struik waar het lieveheersbeestje op zit, kunnen kinderen het lieveheersbeestje ook zien.
 - *Vlieg maar weg lieveheersbeestje!*
De leidster zet een lieveheersbeestje op de hand en draait voorzichtig haar vingers en arm omhoog. *Wat doet het lieveheersbeestje?* (hij loopt omhoog en als hij hoog genoeg is opent hij zijn schilden, zodat hij met zijn vleugels weg kan vliegen)
 - *Stippen bekijken van het lieveheersbeestje*
De kinderen bekijken door een vergrootglas hoe lieveheersbeestjes er uit zien en dat lieveheersbeestjes verschillende aantallen stippen op hun rug hebben. De kinderen kunnen in de peuterspeelzaal plaatjes van lieveheersbeestjes, uit bijvoorbeeld tijdschriften, verzamelen of hier een tekening van maken.

De mier

- Met een vergrootglas zijn mieren goed door de kinderen te zien.
 - *Dit is een mier!*
De leidster bekijkt samen met de kinderen een mier en stelt daarbij vragen als *Hoe ziet de mier eruit? Hoeveel poten heeft een mier? Loopt een mier vlug of langzaam? Wat gebeurt er als twee mieren elkaar tegenkomen?*
 - *Op zoek naar een mierenhoop*
De leidster kan buiten met de kinderen op zoek gaan naar een mierenhoop, of kleine hoopjes zand die de uitgangen van de mierenhoop vormen. Heel vaak zijn deze zandhoopjes tussen stenen te vinden. Samen met de leidster gaan de kinderen de mieren een poosje bekijken. De kinderen kunnen daarna in de kleine kring vertellen wat ze allemaal zagen gebeuren, of ze kunnen er een tekening over maken.

De pissebed

- Met een vergrootglas zijn pissebedden goed door de kinderen te zien.
 - *Dit is een pissebed!*
De leidster bekijkt samen met de kinderen een pissebed en stelt daarbij vragen als *Kun je de pootjes van een pissebed zien? Hoe ziet de pissebed eruit? Welke kleur heeft een pissebed?*
 - *Verstoppertje spelen*
De leidster legt iets neer waaronder de pissebed zich kan verstoppen. Ze bekijkt met de kinderen hoe snel een pissebed zich gaat verstoppen.

De kever

- Met een vergrootglas zijn kevers goed door de kinderen te zien.
 - *Dit is een kever!*
De leidster bekijkt met de kinderen een kever en stel daarbij vragen als *Hoe ziet de kever eruit? Zie je de poten en sprieten? Heeft de kever vleugels? Welke kleur is de kever?*
 - *Wat doet de kever als...?*
De leidster legt een blaadje in de bak. *Wat doet de kever?*
De leidster schijnt met een lamp in de bak. *Wat doet de kever?*

Activiteiten

1. Nabespreking anker

De leidster praat met de peuters in de grote kring na over het anker. *Wat hebben we allemaal gezien?* Samen met de peuters wordt een beeldwoordenweb gemaakt van de ontdektocht naar de beestjes. De peuters benoemen wat ze hebben gezien. De woorden die door de kinderen worden genoemd worden op een vel papier geschreven en de leidster maakt hier kleine tekeningen bij. De leidster stimuleert hierbij het gebruik van de kernwoorden die bij de cyclus horen. Er ontstaat zo een beeldwoordenweb van de beestjes. Dit beeldwoordenweb kan op ooghoogte in de kriebelbeestjeshoek worden opgehangen. De peuters kunnen zelf nog op zoek gaan naar plaatjes van beestjes in tijdschriften en deze bij het beeldwoordenweb plakken.

2. Introductie van het thema

De leidster vertelt dat ze de komende weken met kriebelbeestjes aan de slag zullen gaan en veel over de kleine beestjes zullen leren. Ze praat met de peuters over de inrichting van de kriebelbeestjeshoek, waar de kinderen allerlei ontdekactiviteiten rondom beestjes kunnen ondernemen. De leidster heeft een aanzet gemaakt met de inrichting, maar laat nog veel ruimte over om de kinderen mee te laten denken. Daarna doen de kinderen een van de volgende activiteiten in de kleine kring:

- Door de beestjes in een glazen potje te doen kunnen de kinderen de beestjes goed bekijken zonder ze in de handen te houden. In de kleine kring kan de leidster samen met de kinderen één of meerdere beestjes bekijken. Er vindt een interactief gesprek plaats over hoe het beestje er uit ziet.
- Tijdens de zoektocht naar beestjes zijn er door de leidster digitale foto's gemaakt van beestjes, van vindplaatsen van beestjes en van ontdekkende kinderen. Van deze foto's kan een digitale fotoshow met PowerPoint gemaakt worden voor gebruik op de computer. De leidster spreekt samen met de kinderen met een microfoon in wat er te zien is op de foto. In de kleine kring vindt er een interactief gesprek plaats over wat er op de foto's te zien is. Zie ook *Peuters Interactief met Taal*, pagina 77.
- Inrichten van een fotomuur of een fototafel waarop de beestjes te zien zijn die de kinderen tijdens de ontdektocht hebben gefotografeerd. Op de tafel kunnen ook plaatjes, boeken en plastic beestjes een plaats krijgen. De leidster bekijkt met de taalzwakkere peuters regelmatig de materialen op de fototafel of de foto's aan de fotomuur. De fototafel kan uitgebreid worden tot een thematafel.

3. Verkennen van het prentenboek in de kleine kring

De leidster introduceert het prentenboek *Het hongerige Rupsje* van Sheridan Cain en Jack Tickle (2005) in kleine groepjes van maximaal vijf kinderen. Zeker voor de minder taalvaardige kinderen is het belangrijk om het prentenboek eerst in een kleine groep voor te bespreken.

Voor de introductie kan de leidster gebruik maken van concrete materialen, foto's en plaatjes die ze heeft verzameld om de betekenis van de kernwoorden uit het prentenboek te verduidelijken. De kinderen mogen om de beurt een voorwerp of een afbeelding van de thematafel pakken en alle kinderen mogen vervolgens vertellen wat ze weten over het voorwerp of de afbeelding.

De leidster laat de kinderen nadenken over het voorwerp of de afbeelding:

- *Wat zou dit kunnen zijn?*
- *Wat zou je ermee kunnen doen?*

Ook praat ze met de kinderen over Kriebelbeestjes. Ze kan de volgende vragen stellen:

- *Wat is een Kriebelbeestje?*
- *Wie kent er een kriebelbeestje? Welk? Hoe ziet deze er uit?*

De leidster stelt niet teveel vragen, ze laat vooral de kinderen vertellen. De leidster laat de kaft van het boek *Het hongerige rupsje* zien. Ze bespreekt met de peuters wat er op de voorkant van het boek te zien is. Vervolgens bladert ze samen met de kinderen door het boek en laat de kinderen reageren op de afbeeldingen. Door de kinderen te laten vertellen wat ze zien en de dieren te laten benoemen, laat de leidster de kinderen het verhaal zelf vertellen. De leidster stelt niet teveel vragen. Als het nodig is, stelt zij vooral open vragen. Ook kan de leidster een peuter vragen om een voorwerp of afbeelding te pakken, wanneer dit in het verhaal naar voren komt. Vooral de taalzwakke kinderen moeten bij deze activiteit extra aandacht krijgen.

Als aanvulling kan het prentenboek in de moedertaal van het kind aangeboden worden. Dit kan een leidster, assistent of ouder doen die de moedertaal van het kind spreekt. Deze persoon gaat daarbij in op moeilijke woorden en begrippen en controleert of de kinderen het verhaal in de moedertaal begrijpen. De leidster kan tot slot het boek gekopieerd meegeven aan de ouders, zodat zij het thuis nogmaals kunnen voorlezen of in hun eigen taal kunnen vertellen. De leidster kan het verhaal ook in de moedertaal inspreken of laten inspreken, waardoor de peuters regelmatig het verhaal in de eigen moedertaal terug kunnen horen.

4. Nabespreking in de kleine kring: kernwoorden verduidelijken

De peuters hebben tijdens het bekijken van het boek *Het hongerige rupsje* kennisgemaakt met een aantal nieuwe woorden. De leidster verduidelijkt de kernwoorden nogmaals aan de hand van de materialen op de thematafel of verteltafel, door middel van voor- en nadoen of door uitleg te geven met eenvoudige woorden. De leidster maakt gebruik van de leidstervaardigheden voor het gericht werken aan woordenschatstimulering, zie *Peuters Interactief met Taal*, pagina 62.

5. Introductie van het prentenboek in de grote groep

Met behulp van een vertelkoffer kan de interesse voor het prentenboek worden gewekt. In de koffer zitten concrete materialen en plaatjes van de kernwoorden die in het boek voorkomen. De inhoud van de koffer is afgestemd op het ontwikkelingsniveau van de kinderen. Zie ook *Peuters Interactief met Taal*, pagina 94.

De leidster zet de vertelkoffer in de kring en vraagt de kinderen wat er in de koffer kan zitten. Nadat één van de kinderen een voorwerp, bijvoorbeeld een knuffel van een vogel, uit de koffer heeft gehaald stimuleert de leidster de kinderen te vertellen wat het is en welke ervaringen zij hebben met het voorwerp. Zo worden de voorwerpen één voor één uit de vertelkoffer gehaald. De leidster kan deze na het voorlezen een plaats geven op de

verteltafel. Doordat de minder taalvaardige kinderen eerder kennis hebben gemaakt met deze voorwerpen, kunnen zij actief deelnemen aan de activiteit.

6. Interactief voorlezen van het prentenboek aan hele groep

De leidster laat de voorkant van het prentenboek *Het hongerige rupsje* zien. Ze stelt enkele vragen: *Waar zou het boek over gaan? Waarom denk je dat?* Ze leest de titel van het boek voor en vraagt aan de kinderen waar ze nu denken dat het boek over zal gaan. De leidster wijst aan waar je kunt lezen hoe het boek heet. Aan de hand van de illustratie op de kaft en de titel laat de leidster de kinderen dus voorspellen waar het boek over zal gaan. Vervolgens leest de leidster het prentenboek interactief voor. Belangrijk is dat de kinderen tijdens het voorlezen de prenten kunnen zien. Tijdens en na het lezen besteedt de leidster aandacht aan de kernwoorden. Ook mogen de kinderen tijdens het voorlezen reageren op het verhaal en op de tekeningen. De leidster maakt gebruik van de leidstervaardigheden interactief voorlezen. Deze staan beschreven in *Peuters Interactief met Taal*, pagina 72.

7. Nabespreken van het prentenboek: kernwoorden verduidelijken

Na het voorlezen besteedt de leidster weer aandacht aan de kernwoorden in het verhaal. Ze maakt gebruik van de attributen van de verteltafel om de woorden te verduidelijken. Ze geeft niet direct de uitleg van een moeilijk woord, maar laat de kinderen ook zelf meedenken over de betekenissen van woorden. Wanneer moeilijke woorden zijn afgebeeld op een illustratie uit het boek kan de leidster deze woorden tijdens het voorlezen aanwijzen of de illustratie erbij pakken.

8. Versje of liedje

De leidster biedt een versje of liedje aan dat te maken heeft met het thema. Ze kan gebruik maken van een flap waarop het versje of liedje staat uitgeschreven en waarop plaatjes of tekeningen staan van de woorden die erin voorkomen. Hierdoor kunnen de peuters het versje of liedje volgen met behulp van de plaatjes. Ook ondersteunt de leidster de tekst met handelingen en bewegingen, waardoor de peuters de betekenis beter onthouden.

Voorbeelden van versjes en liedjes zijn:

- *Een mini-dierentuin, De duizendpoot, Zoem, zoem, zoem, Het bijtje en de bloem en De slakjes* uit *Het grote versjesboek* (Busser & Schröder, 2006)
- *Een muggebeet, een muggebeet, Wat hangt daar aan een draad?, Een spinnetje, een spinnetje, De spin wiedewin, Piep piep piep piep piep, Wat hoor ik toch, wat hoor ik toch?* en *Hansje Pansje Kevertje* uit *Liedjes met een hoepeltje erom* (Linders & Duijx, 2006).

9. Ouders betrekken bij het thema

De leidster plakt een foto van de ontdektocht naar kriebelbeestjes, die de peuter zelf heeft uitgekozen, in het gezinsportfolio. De peuter bedenkt wat er bij moet komen te staan en de leidster noteert dit. In het portfolio kan ook een kopie van een pagina uit het centrale prentenboek, het versje of liedje geplakt worden, zodat de ouders dit thuis met hun kind kunnen bespreken, opzeggen of zingen. De peuters nemen het gezinsportfolio mee naar huis. De leidster vraagt aan de ouders of zij zelf thuis ook iets in het portfolio willen plakken, tekenen of schrijven (zie voorbeelden in bijlage 1 en 3).

Fase 2 Kernwoorden

1. Kernwoorden bespreken met de handpop
2. Verhaal nogmaals voorlezen
3. Nabespreking met aandacht voor kernwoorden
4. Verwerkingsactiviteiten
5. Authentieke activiteit
6. Boekenmuur uitbreiden
7. Portfolio's bekijken

Activiteiten

1. Kernwoorden bespreken met de handpop

Voor de introductie van de kernwoorden maakt de leidster gebruik van een handpop. De handpop kan als routine regelmatig op dezelfde wijze terugkomen in de peutergroep. De handpop is bijvoorbeeld een spin.

De handpop vertelt aan de kinderen wie hij is en dat hij gehoord heeft dat de kinderen een mooi boek in de klas hebben. Hij vraagt aan de kinderen hoe het boek heet en waar het over gaat. Wanneer er weinig uit de kinderen zelf komt stelt de leidster stimulerende vragen om de peuters op weg te helpen. De handpop vraagt steeds aan de peuters wat iets is: *Een Rups? Wat is dat?* De leidster laat de kinderen de voorwerpen of afbeeldingen van de verteltafel pakken wanneer de handpop iets niet weet. Wanneer dit niet mogelijk is kunnen de kinderen of de leidster het woord omschrijven of uitbeelden. Op deze interactieve wijze komen de kernwoorden uit het prentenboek naar voren.

2. Verhaal nogmaals voorlezen

De leidster of de handpop vertelt tegen de peuters dat ze het verhaal nog een keer voor zal lezen. De leidster leest het boek letterlijk voor. Belangrijk is dat de kinderen tijdens het voorlezen de prenten van het boek kunnen zien. De kinderen reageren op het verhaal en de prenten. Ook de handpop kan reageren op het verhaal. De leidster kan gebruik maken van de suggesties die hieronder gegeven worden. De kernwoorden staan in het overzicht vet gedrukt. Door het herhaald voorlezen van het prentenboek leren de kinderen deze woorden kennen. Voor iedere vraag of opmerking in het overzicht staat een symbool.

Verhaalsymbolen

	Aanmoediging voor de kinderen om iets te doen
	Beweging / actie die de leidster doet
	Concreet voorwerp dat de leidster laat zien
	Vraag die de kinderen uitnodigt om antwoord te geven
	Omschrijving van een woord of een begrip

Suggesties per bladzijde

De tekst is afkomstig uit *Het hongerige rupsje* (Cain & Tickle, 2005).

Het hongerige rupsje (kaft)	? ☞	Wat heeft Rupsje in zijn pootjes vast? (blad) Wie kan een blaadje pakken van de (thema)tafel?
Rupsje heeft altijd honger Eet hij alles wat groen en vers is Blaadjes van de braam struik	? ☞ 👁	Heb jij ook wel eens honger? Wat doe je dan? Pak eens iets dat ook groen is De leidster laat een tak van een (braam)struik zien of een afbeelding van een (braam)struik
Komt Hommel naast hem zitten Ik heb vleugels , kijk maar Met die pootjes kun je lopen Het zal wel, zucht Rupsje	Y ☞ Y Y ☞ Y	De leidster maakt een zoemend geluid voordat Hommel gaat praten of zitten Waar is de Hommel? De leidster fladdert met de armen alsof ze vleugels heeft De leidster loopt met de vingers over tafel alsof het pootjes zijn Zie je de pootjes van Rupsje? Waar? De leidster zucht
Aan zijn ontbijt beginnen Als Merel naast hem komt zitten Zo hoog willen vliegen Jij bent veel te dik Zegt Rupsje heel verdrietig	? ① ? ?/☞ Y Y/☞ Y/☞	Het ontbijt? Wat is dat? Doe jij dat ook? Wanneer? Een merel is een vogel De leidster vraagt <i>Wie zit er naast mij?</i> Wat is vliegen? Laat het eens zien De leidster laat zien wat 'hoog' vliegen is en laat daarna ook 'laag' zien De leidster maakt een dikke buik en vraagt de kinderen dit ook te doen De leidster kijkt heel verdrietig en vraagt de kinderen dit ook te doen
Rupsje gaat verder met eten Landt vlinder heel sierlijk naast hem Vlinder lacht geheimzinnig	Y ① ☞ ? ☞	De leidster laat een 'volle mond' zien en maakt smakgeluiden Heel sierlijk is heel mooi en deftig. Kun jij sierlijk lopen? Wat is geheimzinnig? Kun jij geheimzinnig kijken?
Rupsje is inderdaad erg moe Hoog in de blauwe lucht zweeft	? ☞ ? ☞	Wanneer ben je moe? Laat het eens zien? Wat is zweven? Laat het eens zien?

Als Rupsje eindelijk wakker wordt	? ☞	Wat is wakker worden? Hoe ziet dat eruit?
Voelt hij de warmte van de lentezon	? ☞	Wat is de (lente)zon? Kun je die aanwijzen?
Hij is stijf van zijn lange winterslaap	?	Wat is een winterslaap?
Hij rekt zich langzaam uit	☞/Υ	De leidster rekt zich uit en vraagt de kinderen dit ook te doen

3. Nabespreking met aandacht voor kernwoorden

Na het voorlezen bespreekt de leidster het verhaal na met de peuters en de handpop. Zij besteedt aandacht aan de kernwoorden die nog niet voor alle kinderen duidelijk zijn. Zij verduidelijkt deze woorden met behulp van de voorwerpen die zij daarvoor heeft meegebracht. Ook door voor- en nadoen en door de woorden uit te leggen geeft zij betekenis aan de woorden. Ook de handpop kan hierbij een bijdrage leveren door in interactie met de peuters en de leidster te gaan.

4. Verwerkingsactiviteiten

De kernwoorden van het thema komen in de verwerkingsactiviteiten aan bod. De leidster maakt een keuze uit de volgende activiteiten:

- De leidster zoekt een versje dat met het thema te maken heeft. Ze gebruikt concrete voorwerpen om de woorden uit het rijmpje te verduidelijken. Tijdens het opzeggen, liggen de voorwerpen uit het versje in de kring. De peuters mogen om de beurt een voorwerp pakken op het moment dat het in het versje voorkomt. Ook kan de leidster de voorwerpen vooraf aan de peuters geven en vragen of ze naar voren stappen op het moment dat 'hun' voorwerp in het versje wordt genoemd.
- De leidster laat de kinderen taal- en woordenschatspelletjes doen die passen binnen het thema.
- De peuters maken tekeningen naar aanleiding van het thema en het prentenboek. Deze kan de leidster bundelen tot een Kriebelboek. Dit boek kan een plaats krijgen in de boekenhoek, zodat de peuters de Kriebelboeken van elkaar kunnen bekijken en hier samen over kunnen praten.
- De peuters maken met hulp van de leidster een eigen kriebelbeestje. Vooraf bespreekt zij met de kinderen hoe het kriebelbeestje er uit ziet, waar het woont en of de kinderen het kriebelbeestje zelf een keer gezien hebben.
 - o De peuters maken met hulp van de leidster een tweedimensionale slak (of een ander dier). De leidster tekent met stift een slak op een groot vel papier. De peuters kunnen het lijfje met propjes of kleine stukjes gescheurd papier opvullen. Met felle kleuren wasco versieren zij het huisje van de slak.
 - o De peuters maken met hulp van de leidster een driedimensionale spin. Ze pakken een zwart rondje en knippen vanaf de zijkant een rechte lijn naar het midden. Ze vouwen nu een hoedje van het rondje door de twee losgeknipte zijden over elkaar te schuiven. Aan de spin worden pootjes bevestigd van cedilledraad of papierstroken.
 - o De peuters maken met hulp van de leidster een driedimensionale mier. Ze maken op dezelfde wijze als de spin het lijfje van de mier, maar nu tweemaal. Ze plakken beide lijfjes tegen elkaar en bevestigen pootjes aan het lijfje.
 - o De peuters maken een slak van klei. Door de klei eerst goed te kneden, wordt deze door de warmte heel soepel. De kinderen kunnen door een lange rol te maken, een slak vormen.

De werkstukken worden opgehangen of neergezet op de thematafel, met labels (woordkaarten) erbij. De verschillende namen en onderdelen van de diertjes worden zoveel mogelijk herhaald bij gesprekken rondom de thematafel en de muur.

5. Authentieke activiteit

De leidster zorgt voor een authentieke activiteit rondom het thema kriebelbeestjes. Dit kan door bijvoorbeeld een bezoek te brengen aan een imker, een dier in de klas te halen (een insect dat de peuters nog niet hebben gezien) of door voorwerpen uit de natuur mee te brengen waar vaak insecten op zitten (een grote tak of holle boomstam). De kinderen bekijken de beestjes in kleine groepjes. Ze vertellen om de beurt wat ze zien. Tijdens het uitstapje of de activiteit maakt de leidster digitale foto's van de materialen, de beestjes en de peuters.

De peuters bekijken later samen met de leidster in groepjes van ongeveer twee of drie kinderen de foto's op de computer. Dit geeft veel gespreksstof waarbij de kernwoorden van het thema weer aan bod komen.

6. Boekenmuur uitbreiden

De leidster maakt een kopie van de kaft van het prentenboek *Het hongerige rupsje*. Eén of meerdere peuters kunnen de kopie inkleuren. De kaft van het boek krijgt een plaats op de boekenmuur waar alle boeken hangen die al eerder aan bod zijn geweest in de peuterspeelzaal.

7. Portfolio's bekijken

De portfolio's zijn teruggebracht door de ouders en sommigen zullen er iets ingeplakt of iets in geschreven hebben. De kinderen mogen hun portfolio's laten zien en erover vertellen. Hier komen de themawoorden weer aan bod.

Fase 3 Verhaallijn

In deze fase ligt de nadruk op de verhaallijn van het prentenboek. De kinderen kennen nu de belangrijkste woorden van het prentenboek. De volgende stap is dat ze ook de verhaallijn kunnen volgen en naspelen of navertellen.

1. Introductie: luistervraag
2. Derde keer voorlezen, de verhaallijn
3. Nabespreking, aandacht voor de verhaallijn
4. Verwerkingsactiviteiten met de verhaallijn
5. Naspelen van het verhaal

Activiteiten

1. Introductie: luistervraag

Voordat de leidster het verhaal nogmaals voorleest stelt ze een luistervraag. Deze vraag stimuleert de kinderen om na te denken over bepaalde gebeurtenissen in het verhaal. Hiermee bevordert zij ook de betrokkenheid van de peuters. Ze willen tijdens het luisteren immers een antwoord vinden op de luistervraag. De leidster stelt bijvoorbeeld de vraag: *Hoe komt Hommel bij Rupsje? Of Waarom kan Rupsje niet vliegen? Of Waarom kruipt Rupsje in het blaadje als hij gaat slapen?*

2. Derde keer voorlezen, de verhaallijn

De leidster leest het verhaal van Rupsje nogmaals voor. Tijdens het voorlezen stelt de leidster vragen over bijvoorbeeld de hoofdpersoon (Rupsje) en de belangrijkste gebeurtenissen in het verhaal. Zij stelt vragen waardoor de verhaallijn duidelijker wordt voor de kinderen. De leidster maakt gebruik van de leidstervaardigheden interactief voorlezen.

3. Nabespreking, aandacht voor de verhaallijn

Nadat de leidster het verhaal heeft voorgelezen bespreekt ze samen met de kinderen of ze het antwoord op de luistervraag weten. De leidster stelt ook vragen over de hoofdpersoon (Rupsje), de belangrijkste gebeurtenissen in het verhaal en over de oplossing van het probleem van Rupsje. Door vragen te stellen over oorzaken en gevolgen in het verhaal bevordert de leidster het verhaalbegrip van de peuters. *Hoe komt het dat Rupsje niet kan vliegen? Wanneer kan hij wel vliegen?* De leidster geeft de peuters daarnaast veel gelegenheid om zelf te praten, om opmerkingen te maken of vragen te stellen naar aanleiding van het verhaal.

4. Verwerkingsactiviteiten met de verhaallijn

Na afloop volgen verwerkingsactiviteiten met de kinderen waarin de verhaallijn van het prentenboek een rol speelt. De leidster maakt een keuze uit de volgende activiteiten:

- De leidster kopieert een aantal platen uit het prentenboek, die de verhaallijn goed weergeven. De kinderen leggen de platen in de juiste volgorde, zo nodig met hulp van de leidster. De peuters kunnen de platen eventueel inkleuren.

Vervolgens geeft de leidster de platen in de juiste volgorde een plaats op de boekenmuur.

- De peuters maken met hulp van de leidster de dieren die voorkomen in het prentenboek. Met de zelfgemaakte dieren kunnen zij het prentenboekverhaal nogmaals naspelen of situaties die zich in het verhaal voordoen uitspelen. De dieren kunnen een plaats krijgen op de thematafel of de boekenmuur.
 - o De peuters maken een driedimensionale vlinder door een wc-rolletjes om te plakken. De vleugels maken zij van papier en plakken deze aan het rolletje. De vlinder wordt naar eigen inzicht versierd. Aan de bovenzijde van het wc-rolletje worden twee voelsprietten bevestigd.
 - o De peuters maken een tweedimensionale rups door rondjes te plakken die samen het lijfje van de rups vormen. Onderaan tekenen zij de pootjes van de rups. Vooraan tekenen zij het kopje van de rups. De leidster kan boven deze rups de tekst: *Het hongerige rupsje* schrijven. Eventueel plakken de peuters blaadjes bij de Rups, waar de Rups van kan eten.
 - o De peuters vouwen een vlinder. Ze vouwen een schuine vouw bij twee vouwblaadjes. Dit zijn de vleugels van de vlinder. In het midden plakken zij een strook, die aan de uiteinden rond afgeknipt is. Bij de kop worden twee voelsprietten geplakt. De peuters kunnen de vlinder naar eigen inzicht versieren. De peuters kunnen bijvoorbeeld glitters op de vleugels plakken.
 - o De peuters maken een tweedimensionale vlinder. De leidster tekent met zwarte stift een vlinder op een groot vel papier. De peuters kunnen het lijfje met propjes of kleine stukjes gescheurd papier opvullen. Met felle kleuren wasco versieren zij de vleugels van de vlinder.

5. Naspelen van het verhaal

De leidster maakt van alle dieren die in het verhaal voorkomen een kartonnen afbeelding (kopie op karton). Hieraan maakt de leidster een elastiekje vast, dat om de pols van een kind past. De afbeeldingen kunnen ook vastgemaakt worden aan stéprikkers of ijslollystokjes. In de kleine kring speelt de leidster met enkele peuters het verhaal na. Hierbij verandert de rol van de leidster geleidelijk. Eerst doet zij voor op welke manier je het verhaal kunt naspelen. Langzaam trekt de leidster zich terug.

Fase 4 Doorgaan op het thema

Wanneer kinderen meerdere keren met de nieuwe woorden uit het prentenboek in aanraking komen, is de kans groot dat ze de woorden en hun betekenis onthouden. Daarbij is van belang dat de kinderen de woorden niet alleen in de context van het prentenboek tegenkomen, maar ook in andere omgevingen. Dit kan door middel van activiteiten met concrete materialen, door het verhaal na te spelen, maar ook door andere boeken of teksten aan te bieden waarin hetzelfde thema centraal staat en dus veel dezelfde woorden voorkomen.

1. Introductie: boeken over hetzelfde thema
2. Voorlezen van nieuwe boeken
3. Nabespreking: overeenkomsten en verschillen met het centrale prentenboek
4. Verwerkingsactiviteiten rondom het thema
5. Gesprekken in de kleine kring
6. Digitaal prentenboek bekijken op de computer

Activiteiten

1. Introductie: boeken over hetzelfde thema

De leidster heeft een aantal (prenten)boeken verzameld, verhalend of informatief, die over het thema *kriebelbeestjes* gaan. Ze heeft een boekenrekje ingericht met deze boeken. Samen met de kinderen bekijkt ze de illustraties in deze boeken. De leidster wijst de kinderen er op dat deze boeken ook over kleine kriebelbeestjes gaan.

2. Voorlezen van nieuwe boeken

De leidster bekijkt met de kinderen de boeken in het boekenrekje. Ze gaan in de boeken op zoek naar foto's of illustraties over kriebelbeestjes. De leidster laat de kinderen de beestjes benoemen en vergelijken. Samen bespreken ze de overeenkomsten en verschillen tussen de afbeeldingen in de boeken. Zo komen de kernwoorden ook in andere contexten aan bod en wordt het thema verder verdiept. Daarna kiezen ze samen een (prenten)boek dat de leidster op interactieve wijze voorleest. Ze besteedt met name aandacht aan de kernwoorden die ook centraal staan in het prentenboek en het thema van deze cyclus.

3. Nabespreking: overeenkomsten en verschillen met het centrale prentenboek

Na afloop van het verhaal legt de leidster een relatie met het centrale prentenboek. Ze stelt vragen als *Wat is er anders in dit boek? Wat is er hetzelfde als in het boek van Rupsje?*

4. Verwerkingsactiviteiten rondom het thema

De peuters doen verschillende verwerkingsactiviteiten rond het thema *kriebelbeestjes!*

De leidster maakt een keuze uit de volgende activiteiten:

- Samen met de leidster zingen de kinderen een liedje over kriebelbeestjes of zeggen ze een versje op.
- De peuters doen in twee- of drietallen een woord- of taalspelletje op de computer.
- De leidster speelt met de peuters mee in de hoeken, bijvoorbeeld in de rupsenhoek.
- In de kring liggen verschillende afbeeldingen van kriebelbeestjes (bijvoorbeeld een slak, een mier, een spin en dergelijke) en afbeeldingen van plaatsen waar Kriebelbeestjes wonen (bijvoorbeeld een slakkenhuis, een spinnenweb of een mierenhoop). De peuters bedenken samen welk kriebelbeestje waar woont.

5. Gesprekken in de kleine kring

Nu de peuters een aantal boeken hebben gezien over kriebelbeestjes, voert de leidster een aantal gesprekken in de kleine kring. De vragen die hieronder staan, zijn slechts bedoeld om het gesprek op gang te brengen. De leidster laat de peuters zo veel mogelijk op eigen initiatief vertellen. De leidster maakt een keuze uit de volgende activiteiten:

- Kringgesprek over kriebelbeestjes: *Welke beestjes hebben we gezien? Welke kriebelbeestjes ken je? Waar heb je deze eerder gezien?*
- Kringgesprek over een bepaald kriebelbeestje: *Wat vind je van het beestje? Waar leeft het beestje? Wat eet het beestje? Hoe ziet het beestje eruit?*
- Kringgesprek over het kriebelen van kriebelbeestjes: *Hoe voelt het als je een klein kriebelbeestje vasthoudt? Wat vind je er van om een kriebelbeestje vast te houden? Welk diertje pak je wel eens vast?*
- Kringgesprek over de plaats waar kriebelbeestjes wonen: *Waar wonen kriebelbeestjes? Wonen kriebelbeestjes bij elkaar? Hebben Kriebelbeestjes een eigen huisje?*

Bij de gesprekken gebruikt de leidster zo veel mogelijk concrete voorwerpen, of ze laat één van de kriebelbeestjes of een afbeelding zien. Door een voorwerp of beestje te laten zien, heeft het onderwerp meer betekenis voor de peuters.

6. Digitaal prentenboek bekijken op de computer

In twee- of drietallen bekijken beluisteren de peuters een digitaal prentenboek op de computer. De leidster kan hiervoor bijvoorbeeld het prentenboek *Het hongerige rupsje* digitaliseren.

NB Het maken van een digitaal prentenboek is toegestaan voor eigen gebruik, maar dit mag niet op grotere schaal verspreid worden zonder auteursrechten te betalen.

Fase 5 Napraten

In deze fase wordt de activiteitencyclus afgerond. De leidster praat met de kinderen na over de activiteiten die ze samen hebben ondernomen bij het thema *kriebelbeestjes* en het centrale prentenboek *Het hongerige rupsje*.

1. Gesprek bij de boekenmuur: *Wat weten we nu?*
2. Voorwerpen thema bij elkaar zoeken
3. Het verhaal samenvatten, probleem en oplossing bespreken
4. Peuters vertellen het verhaal zelf na
5. In de hoeken spelen met de voorwerpen
6. Evaluatie/zelfreflectie: werkjes in het gezinsportfolio
7. Boekje met voorwerpen gaat in koffertje mee naar huis

1. Gesprek bij de boekenmuur: *Wat weten we nu?*

De leidster bespreekt met de peuters bij de boekenmuur wat ze weten van het prentenboek en het thema. De leidster verzamelt en bekijkt de werkjes die de kinderen hebben gemaakt. De leidster praat er met de kinderen over wat ze leuk vonden in het boek of bij het thema.

2. Voorwerpen thema bij elkaar zoeken

De leidster legt de voorwerpen die gedurende de activiteitencyclus op de thematafel hebben gestaan in de verschillende speelhoeken van het lokaal, voordat de peuters binnenkomen. Om de beurt mogen de kinderen in een hoek kijken of ze de voorwerpen die met het boek te maken hebben kunnen vinden in de verschillende speelhoeken. De leidster vraagt bijvoorbeeld: *Murat, wil jij voor mij de Merel zoeken?* (passieve woordenschat) of *welk dier heeft Murat nu vast?* (actieve woordenschat). Alle voorwerpen worden verzameld en in de kring gelegd.

3. Het verhaal samenvatten, probleem en oplossing bedenken

Als alle spullen verzameld zijn wordt gekeken of alle voorwerpen bij het boek horen. Aan de hand van de verschillende voorwerpen proberen de kinderen samen met de leidster de verhaallijn van *Het hongerige rupsje* op te bouwen. Met het boek erbij kan nog eens gekeken worden of alle voorwerpen van de verteltafel en de vertelkoffer inderdaad gevonden zijn.

4. Peuters vertellen het verhaal zelf na

De peuters die er aan toe zijn, kunnen het prentenboek zelf navertellen en 'voorlezen' aan anderen. Een groepje peuters kan het verhaal samen of om de beurt navertellen. De leidster bewaakt daarbij het proces vanaf de zijlijn en laat de peuters zo veel mogelijk zelf vertellen. Als de kinderen er zelf niet uit komen kan de leidster een vraag stellen om de interactie weer op gang te brengen. Na afloop krijgen de peuters een applaus; dit is een belangrijke succeservaring. De leidster kan ook van alle dieren die in het verhaal voorkomen een kartonnen afbeelding maken. Hieraan maakt zij een elastiekje vast dat om de pols van een kind past. Ook kan ze ervoor kiezen om aan de achterkant van de diertjes een

Satéprikkers of ijslollystokjes plakken, waardoor stokpoppen ontstaan. De peuters kunnen met behulp van de beestjes het verhaal navertellen, waarbij iedere peuter een eigen rol heeft.

Door de kinderen de voorwerpen van het thema zelf te laten zoeken en ze met die voorwerpen het verhaal te laten vertellen kan de leidster nagaan in hoeverre de kinderen de aangeboden begrippen kennen en begrijpen en welke aspecten (in de toekomst) nog meer aandacht behoeven.

5. In de hoeken spelen met de voorwerpen

De voorwerpen zijn verspreid in de verschillende hoeken in het lokaal. De kinderen kunnen er tijdens het vrij spel mee spelen.

6. Evaluatie/zelfreflectie: werkjes in het gezinsportfolio

Aan het einde van het thema selecteren de peuters samen met de leidster de werkjes voor in het gezinsportfolio. Van de werkjes die niet in het portfolio passen, kan eventueel een foto gemaakt worden. Aan de hand van het portfolio praten de peuters met de leidster over alles wat ze hebben geleerd.

7. Boek met voorwerpen gaat in koffer mee naar huis

De leidster doet het prentenboek samen met een aantal voorwerpen in een koffertje. Om de beurt mogen de peuters het koffertje een aantal dagen mee naar huis nemen. De kinderen kunnen aan de ouders het verhaal vertellen van het prentenboek *Het hongerige rupsje* en de voorwerpen uit het verhaal laten zien.

Eindevaluatie

Ontwikkeling van de peuters bijhouden met gezinsportfolio en woordenmap
Leidsters evalueren het thema: *Wat liep goed en wat kon beter?*
Verzamelen materialen en ideeën voor volgend jaar

Ontwikkeling van de peuters bijhouden met gezinsportfolio en woordenmap

Het gezinsportfolio is een belangrijk hulpmiddel bij de evaluatie van de ontwikkeling van de peuter. Maar de leidster kan het portfolio ook gebruiken voor evaluatie met de peuter. Door de verschillende werkjes van de peuter te dateren en na een aantal maanden te vergelijken krijgt de leidster een beter zicht op de ontwikkeling van het kind. Zij kan aan de hand van het gezinsportfolio met de peuters praten over hun werk. Ook de ouders kunnen dit thuis doen. Zo zien de peuters welke vorderingen ze hebben gemaakt en wat ze al kunnen. Door hierover vervolgens met de ouders te praten, betreft de leidster de ouders bij de ontwikkeling van hun kind.

De leidster heeft in een woordenmap bijgehouden welke nieuwe woorden de kinderen hebben geleerd. De leidster kan de woordkennis nogmaals evalueren door plaatjes of tekeningen bij de kernwoorden in het gezinsportfolio te plakken en na een aantal weken of maanden met de kinderen na te gaan of ze de woorden nog kennen. Ook hiervan maakt de leidster aantekeningen.

Leidsters evalueren het thema: wat liep goed en wat kon beter?

Na afloop van de cyclus gaat de leidster bij zichzelf na of de planning die zij van tevoren heeft gemaakt ook daadwerkelijk is uitgevoerd. Wat ging hierbij goed en wat liep minder voorspoedig? Zijn alle speerpunten van de Taallijn VVE aan de orde gekomen? Is er herhaald en interactief voorgelezen? Was er voldoende aandacht voor het oefenen van de woordenschat, gesprekken in de kleine kring en ouderbetrokkenheid? Is de computer zinvol ingezet? Als een onderwerp niet voldoende aan de orde is gekomen, stelt zij vast wat de oorzaak was en bedenkt zij een oplossing voor de volgende keer. Ook bekijkt de leidster de achtergrondinformatie bij de verschillende leidstervaardigheden in het boek *Peuters Interactief met Taal* en gaat bij zichzelf na welke vaardigheden zij bij het volgende thema speciaal aandacht wil geven.

Verzamelen materialen en ideeën voor volgend jaar

De leidster verzamelt alle materialen die bij het thema gebruikt zijn in een kist of doos. Hierin komen ook alle aanvullingen, opmerkingen van de leidster en het planningsformulier. Een volgende keer kan de leidster het thema dan zo weer gebruiken.